

Psixologik xizmatda interpretatsiya texnologiyasining ahamiyati

**Odamova O‘g‘iljon Kenjayevna – Urganch davlat universiteti katta
o‘qituvchisi**

ogiljon-odamova@gmail.com <tel:+998942302875>

Annotatsiya: Mazkur maqola mavzusi interpretatsiya rivojlanish tarixi, psixologik mazmun-mohiyati, interpretatsiya turlari, ularning izohlanish mexanizmlari aks etgan. Mazkur maqolaning asosiy muammosi interpretatsiyaning to‘g‘ri tashkil qilish va o‘tkazishning ahamiyati bilan ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: psixologik xizmat, interpretatsiya, tizim, personal, xususiyat, mexanizm, uslub, tadqiqot, istiqbol, psixolog-maslahatchi.

So‘ngi yillarda jahon psixologiyasida psixologik xizmatni tashkil etish muammosini o‘rganishga alohida tadqiqot yo‘nalishi sifatida e‘tibor qaratilmoqda. Hozirgacha psixologik tadqiqotlarda pedogog psixolog shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun qo‘lidan kelgan barcha ishlarni qilishi, ijtimoiy psixologik xizmat va uning o‘ziga xos xususiyatlari o‘rganilgan. Mazkur yo‘nalishda psixologik xizmatni tashkil etishning turli usullari va zamonaviy texnologiyalarini ifodalovchi zamonaviy psixologik mexanizmlarni qo‘llash hamda joriy etish masalasining muhimligiga e‘tibor qaratilmoqda [1]. Ayni vaqtda psixologik xizmatni tashkil etish personallardagi muammolarni bartaraf etish kabi holatlar dolzarb muammolar sifatida qaralmoqda. Bugungi kunda ta‘lim tizimlarida psixologik xizmatni joriy etish borasida olib borilayotgan qator nazariy-ilmiy va amaliy - uslubiy ishlar psixologik xizmatni joriy etish va rivojlantirish uchun ma‘lum darajada asos bo‘lmoqda. Ayni paytda psixologik xizmat tizimining bugungi holati va amaliy faoliyat yo‘nalishlarini har tomonlama, chuqur tahlil qiluvchi va shu tahlillar asosida psixologik xizmatning istiqbollari ochib beruvchi maxsus tadqiqotlarning taqchilligi nihoyatda dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Interpretatsiya (izohlash) voqealarni asosiy mazmuni yoki sababini aniqlash demakdir. Mijozning gaplaridan to‘g‘ri xulosa chiqarish, uning muammosini baholashda xatoga yo‘l qo‘ymaslik hamda mijozning arzi to‘g‘riligiga uning o‘zini ishontirish uchun psixolog-maslahatchi tushuntirish jarayonida quyidagi qoidalarga amal qilishi kerak:

Xulosa chiqarishga shoshmaslik kerak. Iloji boricha mijoz dardini aytib bo‘lganidan keyin u bilan muloqotda 10-15 minut tanaffus qilish kerak, bu tanaffus paytida tinglashdan chalg‘itishga, o‘ylab ko‘rishga, xulosa chiqarishga imkon beruvchi biror bir ish bilan shug‘ullanish kerak. Bunday tanaffus faqat psixolog-maslahatchiga emas, mijoz uchun ham zarur. Tanaffus paytida u dardlarini uzoqlashishi, tinchlanishi, maslahatchini tinglashga va u bilan amaliy suhbatga psixologik tayyorlanishi mumkin bo‘ladi. Bunday tanaffus paytida, masalan, choy ichishni tashkil etib, mijozni taklif etishi, uning muammosini muhokama qilishni choy ichish paytida davom ettirishini aytish mumkin. Maslahatchi mijozning muammosini tinglayotgan paytda ular asosida xulosa chiqarishi mumkin bo‘ladigan faktlarni e‘tibordan chetda qoldirmasligi va uni hal qilish usuli bir-biriga qarama-qarshi, bir-biriga mos kelmaydigan bo‘lib qolmasligi uchun diqqat bilan tinglab borishi zarur. Agarda dardini bayon qilayotgan paytda bu muhim qoidaga amal qilinmasa, unda faktlardagi qarama-qarshiliklar albatta, mana shu faktlardan kelib chiqqan xulosalardagi qarama-qarshilikka olib keladi. Bu fikrlash mantiqi qonunidir [3].

Yuqorida aytib o‘tilganlardan quyidagi muhim xulosa kelib chiqadi: hech bir izohlash mazmuni bo‘yicha qanday bo‘lmasin yagona mumkin bo‘lgan tushuntirish usuliga ega bo‘lishi mumkin emas. SHu bilan birga taklif etilayotgan tushuntirishlar haddan tashqari ko‘p bo‘lmasligi kerak, aks holda ularni bir-biriga moslashtirish qiyin bo‘ladi va umuman, ular chalkashib, yanglishib ketishi mumkin. Mijozga uning muammosini tushuntirib berar ekan, psixolog-maslahatchi oxir oqibat umumiy, lekin ushbu muammoni yagona (nazariy mazmunda) talqinini berishi kerak. Ushbu talab yuqorida aytilganlarga zid hisoblanmaydi [2].

Gap shundaki, avvalgi punktlarda ifoda etilgan qoidalar muammo mohiyatini mijozning o‘zi tushunishiga emas, balki asosan, psixolog-maslahatchining fikrlashiga taalluqlidir. U xulosalar asoslangan nazariyalarni emas, balki tushunarli shaklda xulosalarning o‘zini aytishi kerak, ya’ni o‘zining fikrlashi, shu jumladan, nazariy mulohazalari natijasida kelgan xulosasini aytishi kerak. Bundan tashqari bu ishni ilmiy shaklda emas, balki oddiy, tushunarli usulda bajarishi kerak. Yuqorida aytilganlardan mijozning dardini bayon etishini nazariy to‘g‘ri, har tomonlama va bog‘liqlikda amalga oshirish uchun psixolog-maslahatchining o‘zi har tomonlama nazariy tayyorlangan bo‘lishi kerak, degan xulosa kelib chiqadi [6].

B.M.Teplov, V.S.Merlin, V.D.Nebilitsin, Ye.A.Golubeva, B.R.Qodirov va ularning shogirdlari tomonidan olib borilgan empirik tadqiqotlar mazmuni ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy psixologik xizmat uchun muhim bo‘lgan har bir shaxsning (individding) tabiiy va tug‘ma sifatlarini, oliy nerv faoliyatining o‘ziga xos qobiliyat elementlarini va unga ta’sir etuvchi ta’lim-tarbiya, tashqi muhit va faoliyatning ne chog‘lik tashkil yetilish jarayonini mukammal o‘rganish va uni ijtimoiy maqsadlar asosida rivojlantirish yo‘llarini belgilash uchun katta imkoniyat yaratdi. SHaxs faoliyatiga individual yondashuv yo‘nalishi bilan bog‘liq psixologik xizmatning ma’lum metodologik tamoyillarini ilmiy-tatbiqiy jihatdan asoslab beruvchi olim N.S.Leytes ma’lumotlariga qaraganda, asab tizimi nisbatan kuchsiz bo‘lgan kishilarda ko‘pincha bir xildagi ishning bajarilishida ma’lum afzalliklar borligi aniqlangan: ularning yuqori sezgirligi ta’sirlanuvchanlik muvaffaqiyatini ta’minlaydi, lekin u yoki bu faoliyat jarayonidagi favqulodda va kuchli qo‘zg‘aluvchilar asosida namoyon bo‘luvchi vaziyatlarda kuchsiz tipdagi kishilar aynan o‘zlarining fiziologik xususiyatlariga ko‘ra ishni uddalay olmay qolishlari mumkin. Psixolog-maslahatchini yaxshi umumnazariy tayyorlash odamlar psixologik maslahatga murojaat etishlari mumkin bo‘lgan muammolar doirasini qamrab oluvchi turli psixologik nazariyalar bilan uni chuqur tanishtirishni ko‘zda tutadi. Lekin bu yetarli emas, mijoz muammolarini tushuntirishda yana psixolog-maslahatchini har tomonlama amaliy tayyorlash ham kerak. Bu tayyorgarlik, xususan, mijoz dardini bayon etishda faqat tushuntirishni bilish emas, balki turli nazariyalardan foydalanib o‘z xulosalarini to‘g‘ri ifoda etishni bilishini ko‘zda tutadi. Bundan amaliy malakalar turli psixolog-maslahatchilar jamoasida – turli psixologik nazariyalarni yuksak kasbiy darajada egallagan mutaxassislar jamoasida ishlaganida yaxshi yuzaga keladi [5].

Bir muammo bo‘yicha o‘zining kasbiy yo‘nalishi bo‘yicha turli mutaxassislarning hamkorliklarida amalga oshiriladigan psixologik konsilium deb ataluvchi ishlarni tez-tez o‘tkazib turish ham tavsiya etiladi. Bunday konsiliumlar ayniqsa, psixolog-maslahatchining mustaqil amaliy faoliyati boshlanishida foydali bo‘ladi. Mijoz bilan suhbatni boshlash bo‘yicha texnika psixolog-maslahatchi mijoz bilan shaxsan tanishayotganida va uning muammosini batafsil aniqlashga kirishayotganda foydalanishi mumkin bo‘lgan uslublarni o‘z ichiga oladi. Mijoz bilan yuzma-yuz uchrashib, o‘z joyiga joylashib o‘tirib olganidan keyin, psixolog-maslahatchi diqqat va do‘stona munosabat, yuzida tabassum va shirin so‘zlar

bilan munosabatda bo'lishi kerak. Masalan “men sizni bu yerda ko'rganimdan judayam xursandman, siz bu yerga murojaat etib to'g'ri qilgansiz. Ishonamanki, bizning uchrashuvimiz va suhbatimiz hamda hamkorlikdagi ishlarimiz siz uchun va men uchunham yoqimli va foydali bo'ladi. Avvalo, keling yaxshilab tanishib olaylik”.

Shundan keyin psixolog-maslahatchi ismi familiyasini aytib o'zini tanishtiradi va mijozdan o'zi to'g'risida gapirib berishini iltimos qiladi. Keyin mijozga shunday savol bilan murojaat etish mumkin: “ismi sharifingiz”, (agarda psixolog-maslahatchi mijozning ismi sharifini oldindan bilmasa?), “qanday muammolar sizni tashvishlantirmoqda”, “nima masala yuzasidan keldingiz”. SHundan keyin odatda mijozga fikrini jamlab olishi va unga beriladigan savollarga aniq va tez javob berishi uchun zarur bo'lgan kichik tanaffus qilinadi.

Agarda tanaffus uzayib ketsa va mijoz unga berilgan savollarga javob berishda qiynalsa, hayajonlansa yoki gapni boshlab birdaniga to'xtab qolsa, psixolog- maslahatchi yuzaga kelgan vaziyatga darhol aralashishi tavsiya etilmaydi. Psixolog-maslahatchi mijozning o'zi gapni davom ettirishini sabr va toqat bilan kutishi ma'qul hisoblanadi. Agarda tanaffus juda cho'zilib ketsa va mijoz qiyin ahvolga tushib qolgani tushunarli bo'lib, gapni nimadan boshlashni bilmay qiynalsa, unda psixolog- maslahatchining o'zi mijozga murojaat etib, quyidagi gaplarni aytishi tavsiya etiladi: “gapiravering, sizni diqqat bilan eshitaman”, “sizning har bir aytgan gapingiz men uchun juda muhim, marhamat davom ettiravering” [3].

Agarda shundan keyin ham mijoz gapirmasa, unda psixolog maslahatchi undan so'rashi mumkin “aytingchi, nima sababdan gapirmayapsiz? Gapirishingizga nimadir halaqit qilayaptimi? Keling, buni birgalikda muhokama qilaylik, sizga yordam berishga harakat qilaman”. SHundan keyin mijozning o'zi suhbatni davom ettirsa, psixolog-maslahatchi uning gapini bo'lmasdan sabr, chidam bilan va bir do'stining dardini tinglayotgandek tinglashi kerak. Agarda mijoz qiynalib, hayajonlanib gapirmasa, gapni nimadan boshlashni bilmay to'xtab qoladigan bo'lsa, psixolog-maslahatchi mijozga berilgan savollar mazmuni yoki mijoz javob bergan savollar mazmuni asosida oson javob berishi mumkin bo'lgan qo'shimcha savollar beradi. Agarda psixolog maslahatchi ancha tajribali bo'lsa qo'shimcha va yo'naltiruvchi savollar yordamida tezda mijozni gapirtirishga erisha oladi, psixologik to'siqni yo'qotadi va kerakli ma'lumotlarni oladi. Psixolog-

maslahatchining savollariga javob qaytarishda mijoz jiddiy qiyinchilikka duch kelgan hollarda mijozning ortiqcha psixologik asabiylashishini yo‘qotishga uni ancha ochiq gaplashishiga yordam beruvchi quyidagi uslublardan foydalanish tavsiya etiladi: O‘zini kommunikativ malaka va ko‘nikmalarini takomillashtirishi uchun psixolog-maslahatchiga mijoz bilan psixologik maslahatda uchrashganda unga foydali bo‘ladigan nutqiy odob qisqa shakllarini o‘zlashtirib olishi tavsiya etiladi [7].

Mijozni tinchlantirish, undagi mavjud komplekslar ta‘sirini va munosabatlardagi psixologik to‘siqlarni yo‘qotish, mijozning psixologik xafsvsizligini ta‘minlovchi jismoniy va psixologik qulaylik muhitini yaratib beruvchi texnik uslublarni o‘z ichiga olishi mumkin. Bu uslublarga quyidagilar kiradi:

-bir necha vaqt mijozni bir o‘zi bo‘lishiga imkon berish. Masalan, bir necha daqiqa hech kim bilan gaplashmay yakka o‘tirishi. Bu vaqtda psixolog maslahatchi o‘z xonasida biror ish bilan mashg‘ul bo‘lishi yokibir necha daqiqaga chiqib ketishi mumkin;

-mijoz xonada o‘tirib maslahatchi bilan bo‘ladigan suhbatga o‘zini tayyorlayotganda, maslahat xonasida yoqimli musiqa qo‘yish mumkin.

– suhbat paytida mijozning qo‘liga biror bir katta bo‘lmagan yoqimli predmetni, masalan o‘yinchoqni berib qo‘y.

Xulosa va takliflar

Zamonaviy sharoitda ilm-fan taraqqiyotining jadallashuvi davrida amaliyotchi psixologlar ham o‘z kasbiy faoliyatlarini psixologiya sohasining yangiliklari bilan uyg‘unlikda amalga oshirishlari maqsadga muvofiq. Bugungi kunga qadar interpretatsiya texnologiyasining samaradorligi bo‘yicha tugallangan tadqiqotlar mavjud emas, bu esa bitta mutaxassis tomonidan ijodiy o‘zini namoyon qilishning turli shakllari majmuasidan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Interpretatsiya sohasidagi G‘arb amaliyoti shuni ko‘rsaradiki, Interpretatsiya (izohlash) voqealarni asosiy mazmuni yoki sababini aniqlash demakdir. Mijozning gaplaridan to‘g‘ri xulosa chiqarish, uning muammosini baholashda xatoga yo‘l qo‘ymaslik hamda mijozning arzini to‘g‘riligiga uning o‘zini ishontirish uchun psixolog-maslahatchi tushuntirish jarayonida quyidagi qoidalarga amal qilishi kerak. Xulosa chiqarishga shoshmaslik kerak, Iloji boricha mijoz dardini aytib bo‘lganidan keyin u bilan muloqotda 10-15 minut tanaffus qilish kerak, tanaffus paytida tinglashdan

chalgʻitishga, oʻylab koʻrishga, xulosa chiqarishga imkon beruvchi biror bir ish bilan shugʻullanish kerak.

Manashu qoidalarga amal qilgan psixologlar koʻpincha mijozlarga ragʻbatlantiruvchi taʼsir koʻrsatilib, ularning tashabbuskorlik va mustaqillik koʻrsatish qobiliyatlarini eʼtirof etilishi maqsadga muvofiq. Bu esa mijozda oʻz-oʻzini anglashni rivojlantiradi, diqqatni jamlashga, his-tuygʻularni erkin ifodalashga yoʻl ochadi va boshqa bir qator ijobiy natijalarni beradi.

ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A Bizning bosh maqsadimiz-jamiyatni demokratlashtirish va yangilash,mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir.T.: „Oʻzbekiston“,2005.96 -bet.
2. Andreeva G.M.Sotsialnaya psixologiya.Uchebnik.-M.Aspekt Press,1999.376-bet.
3. Gʻoziyev E.Gʻ Umumiy psixologiya.Toshkent.2007.1-2-kitob.
4. Gʻoziyev E.Gʻ,Toshimov R.Menejment psixologiyasi.T -2002
5. Gʻoziyev E.G Muomala psixologiyasi.T-2001
6. Karimova V.M . Mustaqil fikrlash .-T. :Universitet,2002.-96-bet
7. Karimova V.M.Mustaqil fikrlash.-T. :Sharq,2000.-112-bet
8. Karimova V.M.Sunnatova „Mustaqil fikrlash" oʻquv qoʻlanmasi boʻyicha mashgʻulotlarni tark etish uslubiyoti.-T.:Sharq,2000.-16-bet
9. Mayers D.Sotsialnaya psixologiya perv.S angl.-SPB.:„Piter",199-bet
- 10.Razakova R. S., Mohida Q., Shahzoda Q. Bogʻcha yoshi bolalarda nutq taraqqiyoti //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2024. – T. 2. – №. 1. – C. 73-79.
11. Saylaubekovna R. R. Fertil atamasi va fertil yoshdagi insonlarning psixologik xususiyatlari //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2023. – T. 1. – №. 3. – C. 21-24.
12. IsmoilovaAsilpashshaRojabovna. (2023). Taʼlimjarayonidaoʻsmirlartafakkuriningrivojlanishxususiyatlari. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 1(2), 36–41. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/jsiru/article/view/1165>
13. IsmoilovaAsilpashshaRojabovna. (2023). Oʻsmirlikdavridagioʻquvchilartafakkurinioʻziga hos xususiyatlari. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 1(9), 1242–1248. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/jsiru/article/view/3680>
14. A.R. Ismoilova,. (2022). Aholiniijtimoiy-iqtisodiyqoʻllab-quvvatlashdataʼlimtizimidagipsixologikxizmatningahamiyati. Архив научных исследований, 2(1).извлечено от <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/2025>